

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ВИКЛИКАМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
У ГРОШОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ****ORGANIZATIONAL AND LEGAL MEANS OF COUNTERACTING THE CHALLENGES
OF GLOBALIZATION IN THE MONETARY SPHERE**

**Шевчук О.Р., доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Західноукраїнський національний університет**

**Скіп М.І., магістр юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет**

Ця наукова стаття присвячена розробленню теорії та методологічних принципів, є основою для вдосконалення пріоритетів та механізмів грошово-кредитної політики в національній системі фінансового забезпечення.

Метою дослідження є посилення процесу національної фінансової безпеки. Предметом дослідження є визначення ключових моментів у національній системі фінансового забезпечення, реалізація теоретичних та методологічних засад, а також науково-практичних рекомендацій щодо впровадження механізмів удосконалення монетарної політики.

Сформульовано концептуальні положення грошово-кредитної політики та її становище в національній системі економічної та фінансової безпеки. Концептуальні принципи національної грошово-кредитної політики в системі гарантування національної фінансової безпеки були доповнені визначенням ключових напрямів та регуляторних заходів у таких сферах, як: адміністративна (готівкова емісія, кредитна політика, пряме регулювання позичкових операцій, організаційно-управлінські та технологічні обмеження); економічна (політика процентних ставок, застосування резервних вимог, рефінансування комерційних банків, операції із цінними паперами, нагляд за імпортом та експортом капіталу, управління міжнародними резервами).

Узагальнено методи, інструменти та засоби державного регулювання у грошово-кредитній сфері в цілях посилення фінансової безпеки держави. Розроблено концептуальну основу формування та реалізації грошово-кредитної політики, що особливо різко контрастує із встановленими національними регуляторними функціями та завданнями в цій галузі – стабільності процентної ставки, стабілізації цін та обмінного курсу, розвитку фінансових ринків, забезпечення зайнятості і зростання добробуту населення, визначені особливості (за елементами: концептуальні засади, об'єкти та суб'єкти, принципи, цілі та режими реалізації) грошово-кредитної політики, урахування яких дозволяє спрямувати її в русло зміцнення фінансової безпеки держави.

Автор доходить висновку, що стратегічним вектором руху для України є необхідність ухвалення спеціалізованого законодавчого акта «Про обіг криптовалюти в Україні» з метою створення умов для впровадження технологій мережевого сегментування, що в довгостроковій перспективі зумовить послаблення викликів глобалізації, у монетарній сфері, ухвалення нормативно-правових актів, на підставі яких регулюється порядок здійснення криптовалютних операцій.

Ключові слова: фінансова безпека держави, грошово-кредитна політика, економічна безпека держави, пріоритети та механізми, ризики та загрози, індикатори економічної безпеки, сфера грошового обігу, фінансово-кредитний сектор.

This scientific article is devoted to the development of theory and methodological principles and provides a basis for improving the priorities and mechanisms of monetary policy in the national financial security system.

The purpose of the study is to strengthen the process of national financial security. The subject of the study is to identify key points in the national financial security system and the implementation of theoretical and methodological principles, as well as scientific and practical recommendations for the implementation of mechanisms to improve monetary policy.

The conceptual provisions of monetary policy and its provisions in the national system of economic and financial security are formulated. The conceptual principles of national monetary policy in the system of national financial security were supplemented by the definition of key areas and regulatory measures in the following areas: administrative (cash issuance, credit policy, direct regulation of loan operations, organizational, managerial and technological constraints); economic (interest rate policy, application of reserve requirements, refinancing of commercial banks, securities transactions, supervision of capital imports and exports, management of international reserves).

Methods, tools and means of state regulation in the monetary sphere in order to strengthen the financial security of the state are generalized. The conceptual basis for the formation and implementation of monetary policy, especially in sharp contrast with the established national regulatory functions and tasks in this area – interest rate stability, price and exchange rate stabilization, financial markets, employment and welfare – identified features (for elements: conceptual principles, objects and subjects, principles, goals and modes of implementation) of monetary policy, taking into account which allows to direct it in the direction of strengthening the financial security of the state.

The author concludes that the strategic vector of movement for Ukraine is the need to adopt a specialized legislative act “On the circulation of cryptocurrency in Ukraine” in order to create conditions for the introduction of network segmentation technologies, which in the long run will weaken the challenges of globalization, legal acts on the basis of which the regulation of cryptocurrency transactions is carried out.

Key words: financial security of state, monetary policy, economical security of state, priorities and mechanisms, risks and threats, indicators of economic security, sphere of money circulation, financial and credit sector.

Постановка проблеми. На сучасному етапі у глобальному фінансовому просторі створено розгалужену мережу інноваційних платіжних систем, основу якої становлять системи SWIFT, Western Union, СЕП, Reuters та інші. У 2019 р. на території України працювали 36 систем грошових переказів, основна частина з яких створені резидентами, деякі – нерезидентами. На ринку переказів коштів, створених резидентами, лідером за розміром переказів є міжнародна платіжна система ТУМЕ, проте серед систем переказу коштів, що створені нерезидентами – Western Union [1].

Водночас функціонування сучасних платіжних систем несе серйозні ризики та загрози для фінансової без-

пеки країни. Особливо у країнах із нерозвиненою банківською системою, збройними конфліктами чи активними терористичними організаціями, де оператори грошових переказів стають основним джерелом грошових переказів або коштів. Так, за результатами розслідувань Державної служби фінансового моніторингу України, для фінансування тероризму та сепаратизму в Україні найчастіше використовуються MoneyGram, Western Union, Золота корона, Yandex.Гроші та Гроші@mail.ru [1], що формує завдання боротьби з їх фінансуванням і вимагає суворих заходів для контролю над потоком коштів. Водночас у 2018 р. Національний банк України скасував реєстрацію

міжнародної платіжної системи ТУМЕ за переказ коштів через співпрацю із забороненою в Україні російською платіжною системою. Крім того, електронна платіжна система WebMoney також була включена до затвердженого санкційного списку Радою національної безпеки і оборони у травні 2018 р. [2].

Крім того, посилює загрози фінансової безпеки й вихід за межі банківської системи сегмента фінансових послуг, що надаються ІТ-компаніями, застосування яких останнім часом активно зростає. Електронні фінансові розрахунки із застосуванням систем Chip-knip, QIWI, WebMoney, Visa Cash та інших належать в Україні до електронних грошей, які на території України визнаються нефіатними грошима, тобто такими, які функціонують у недержавних платіжних системах, або обіг яких не врегульовується нормативно-правовими актами. Крім того, неможливо визначити людей, які використовують електронні гроші для здійснення фінансових, економічних чи інших операцій в інтернеті, які знову стають джерелом фінансування тероризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового регулювання грошово-кредитної політики, захисту грошово-кредитної сфери досліджено у працях українських і закордонних учених: Н. Аванесової, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Даниленка, А. Завгороднього, І. Лютого, А. Мороза, І. Михайловської, В. Опаріна, Т. Смовженко й інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукового дослідження є розроблення теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо формування та реалізації механізмів грошово-кредитної політики в системі зміцнення фінансової безпеки України та протидії міжнародним фінансовим ризикам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Натепер найвідоміша та найпопулярніша криптовалюта – біткоїн, який варто трактувати як інноваційну платіжну систему та новий тип валюти без централізованого управління й емітентів. За допомогою однорангової технології (peer-to-peer) біткоїн може працювати без центрального дозволу або банку, тоді як обробка транзакцій та випуск біткоїнів виконуються спільно членами мережі. Ринок постійно зростає і розвивається, але цифрові гроші тепер для більшості людей не мають практичної цінності. Мало хто використовує Bitcoin для повсякденних витрат, «кращий» спосіб застосування для криптовалюти вигадав учений Ніколас Вівер. Він запропонував спалити їх.

Спеціаліст докладно пояснив свою позицію: вартість транзакцій у мережі Bitcoin часто значно вища, ніж у банківських карт. Особливо це помітно в разі дрібних покупок, коли комісія перевищує ціну товару або послуги. Добити першу криптовалюту вирішив творець Cardano і співзасновник Ethereum Чарльз Хоскінсон. Головною проблемою програміст виділив відсутність централізації – незрозуміло, хто і що вирішує, це призводить до безладу.

Ми з'ясували в експертів, які ще є глобальні проблеми в цифрових грошей. Виявилось, їх досить багато, вирішити їх вийде далеко не відразу [3].

Обіг криптовалют обмежено через відсутність масштабованості (здатність системи справлятися зі збільшенням навантаження). Компанії не переходять на блокчейн, поки не буде доведено, що він зможе вирішувати завдання в реальному світі. Поки немає можливості підтвердити, що у блокчейна є така масштабованість, для цього якась велика компанія повинна перейти на нього. Це дуже схоже на замкнуте коло, з якого вдасться вийти із часу.

Друга важлива проблема, яка потребує швидкого вирішення, – правова невизначеність. Нині більшість країн проходять проміжний етап до регулювання ринку цифрових грошей і допускають його функціонування, обмеживши властивості криптовалют, – виключається анонімність, контролюється децентралізована емісія, діяльність професійних посередників підлягає ліцензуванню тощо.

Обидві проблеми доповнюють одна одну, знаходження шляхів виходу з однієї дуже загострює другу. Як може здатися, і тут замкнуте коло, проте варто тільки звернути увагу на реальну наявність позитивної динаміки і стане абсолютно зрозуміло, що проблемне коло рано чи пізно розімкнеться, а самі проблеми зайвий раз демонструють історичну зумовленість необхідності існування оновленої міжнародної системи розрахунків.

Переваги, які має криптовалюта, незаперечні, як стверджує М. Теодор [3]. Він назвав децентралізацію, анонімність, миттєві перекази і низькі витрати транзакцій сильною стороною цифрових грошей. Незважаючи на все це, вони не набули поширення, залишаючись обмеженим, а не масовим інструментом. Експерт назвав чотири ключові чинники, з якими пов'язане таке становище.

Перший – юридична невизначеність у питаннях емісії і використання криптовалют, а також із податками за користування цим активом.

Другий – нестабільність криптовалют. За відсутності реального або якогось гарантійного забезпечення монети сприймаються як занадто ризикований фінансовий інструмент.

Третій чинник частково пов'язаний із попереднім: схильність криптовалют до впливу інформаційного середовища, у якому буває багато негативу. Будь-які події або офіційні заяви, які стосуються регулювання цифрових грошей (їх заборона в якійсь державі або критика з боку влади), або щодо стійкості та захищеності обороту (наприклад, новини про розкрадання з рахунків криптовалютних бірж) суттєво відбиваються не тільки на курсі, а й на загальному іміджі цього інструменту. Поки не буде досягнуто стабільності з погляду державного визнання криптовалют, говорити про їх значне поширення неможливо.

Четверта причина – це низький рівень інформованості та фінансової грамотності в суспільстві, з одного боку, і недостатня фінансова компетентність самих учасників крипторинку – з іншого.

Здебільшого криптовалюта сприймається просто як спекулятивний актив, який через високу волатильність дозволяє добре заробити. Але це дуже вузький підхід, який ігнорує більшість можливостей криптовалют для економіки. Люди повинні дізнатися про те, які є види криптовалют, у чому їхні особливості, переваги та недоліки, як використовувати криптовалюту як платіжний засіб. Зараз абсолютна більшість населення про це нічого не знає, і це, звичайно, великий бар'єр на шляху до масового прийняття криптовалют [7].

В Україні біткоїн та інші види криптовалют досі не наділені достатнім ступенем правової визначеності, що є основним чинником, який обмежує їх активне поширення та розвиток інформаційної інфраструктури. Перше роз'яснення щодо статусу біткоїна Національний банк України (далі – НБУ) дав у 2014 р.: «Гривня є єдиним законним платіжним засобом в Україні, однією із функцій НБУ є монопольне здійснення емісії національної валюти та організація грошового обігу; випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються» [8].

З огляду на норми чинного законодавства України поняття «криптовалюта» та державне регулювання операцій із нею не перебувають у сфері регулювання та відповідальності вітчизняних фінансових регуляторів: обігу коштів, оскільки криптовалюта не існує у формі банківських монет або банківських рахунків, вона не може бути визнана валютою у тлумаченні національного законодавства; валютного законодавства, оскільки криптовалюта не пов'язана з валютою жодної країни, вона не може бути визнана іноземною валютою або законним платіжним засобом, а також не є валютною вартістю з позиції валютного законодавства; обігу електронних грошей та використання платіжних засобів, оскільки криптовалюта не

випускається банком і не є грошовим зобов'язанням певної особи; цивільних правовідносин щодо нагляду за діяльністю із цінними паперами, оскільки криптовалюта не має характеристик документів і емітентів; у криптовалюті немає ознак документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення, як результат, криптовалюта не може належати до грошового сурогату, згідно з його визначенням у Законі України «Про Національний банк України».

Отже, незважаючи на факт існування у світі численних практик використання криптовалют як аналога вартості, засобу обміну та накопичення активів, її складна фінансово-правова природа не дозволяє ототожнювати її з будь-якою правовою категорією (грошові кошти, валюта, валютні цінності, законні платіжні засоби, електронні гроші, цінні папери, грошовий сурогат тощо).

Незважаючи на те, що використання криптовалют в Україні суперечить положенням чинного законодавства, ринок альтернативних валют у нашій країні активно розвивається. Із 2016 р. попит на біткоїн у нашій країні зріс у 6 разів, щотижневий баланс торгів збільшився із 600 тис. грн до 2,6 млн грн. На початку 2017 р. з'явився перший у країні банкомат з обміну криптовалют на гривню, зараз купити біткоїн в Україні можна в терміналах TUME і IVox. Станом на 2020 р. в Україні біткоїни приймають до оплати більше тридцяти установ, їх кількість щоденно зростає [6].

Як наслідок, гостро посилюється актуальність підготовки та реалізації дієвих засобів протидії глобалізаційним викликам у грошово-кредитній сфері. Водночас офіційна правова заборона транзакцій із застосуванням криптовалют в Україні технічно неможлива, проте функціонування ринку криптовалют, який уже де-факто працює в Україні, потребує вжиття низки заходів, що зумовлюють його легалізацію.

Законодавець не може залишатися осторонь та ігнорувати об'єктивні процеси, тому необхідне істотне оновлення чинного законодавства у сфері банківської діяльності та готівкового обігу, а саме законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні».

В Україні уже презентовано низку проєктів законодавчої бази щодо регулювання криптовалют.

У 2017 р. Верховною Радою України зареєстровано два законопроекти щодо створення умов для стимулювання розвитку ринку криптовалют в Україні та їх майнінгу, зокрема: «Про обіг криптовалют в Україні» від 6 жовтня 2017 р. № 7183, «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» від 10 жовтня 2017 р. № 7183-1, якими передбачалося введення 2% збору на обов'язкове державне пенсійне страхування із проведеної криптообмінної операції, що дало б перспективу додаткових надходжень до Пенсійного фонду України та зменшило фінансування його дефіциту з Державного бюджету України, на жаль, проєкти знято з розгляду.

Проте ключові зміни щодо регулювання ринку криптовалют у частині запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, набрали чинності 28 квітня 2020 р. Парламент вніс правки в Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню

тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». З одного боку, новий Закон – це ще один крок до легалізації криптовалюти як легального засобу платежу. Проте, на думку авторів, криптовалюта втратить свою ключову перевагу – анонімність. Зазначені зміни до законодавства – результат упровадження рекомендацій FATF, адже Україна мала вибір: заборонити криптовалюту або запровадити відповідне регулювання. Україна вибрала другий варіант. Зміни полягають в такому: 1) криптовалюти як віртуальному активу дано законодавче визначення, а саме: цифровий вираз вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переводити, і який може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей; 2) законодавець дав визначення постачальникам послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, зокрема, постачальником є будь-яка фізична або юридична особа, яка вчиняє один із таких видів діяльності: обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; зберігання та / або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дозволяють контролювати віртуальні активи; участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та / або продажем віртуальних активів. Згідно із цим визначенням, постачальниками послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, є не тільки криптовалютні біржі й обмінники, але і компанії, які проводять ICO (Initial Coin Offering). Законом передбачено обов'язок ідентифікувати сторони угод із віртуальними активами, якщо сума угоди перевищує 30 000 грн. Постачальники послуг, пов'язані з обігом віртуальних активів, можуть зажадати пройти верифікацію, навіть якщо сума угоди менша за 30 000 грн.

Постачальникам послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, необхідно надавати спеціальні звіти про проведення операції, що перевищує 400 000 доларів США, якщо є підстави вважати, що ці операції: проводяться політично значущими особам; здійснюються стороною, яка зареєстрована в одній із країн списку санкцій; мають на меті переведення коштів за кордон; здійснюються за використанням готівкових коштів. Регулятором у питаннях віртуальних активів призначено Міністерство цифрової трансформації в Україні.

Висновки. На думку авторів статті, стратегічним вектором руху для України є необхідність ухвалення спеціалізованого законодавчого акта «Про обіг криптовалют в Україні» з метою створення умов для впровадження технологій мережевого сегментування, що в довгостроковій перспективі зумовить послаблення викликів глобалізації, у монетарній сфері, ухвалення нормативно-правових актів, на підставі яких здійснюється регулювання порядку здійснення криптовалютних операцій; чітке розмежування управлінських повноважень суб'єктів державного регулювання ринку криптовалют; ліцензування діяльності криптобірж та криптообмінників; запровадження системи оподаткування доходів від операцій із криптовалютами; розвиток цифрової інфраструктури, створення законодавчих умов для впровадження технології сегментації мереж; активний розвиток інформаційних технологій дає можливість перепідготовки та соціальної адаптації фінансових працівників для роботи на ринку криптовалют.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fiscal Monitor: Acting Now, Acting Together. *International Monetary Fund, World Economic and Financial Surveys*. April, 2016. 87–88. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2016/01/fmindex.htm> (дата звернення: 16.08.2020).
2. Фінансово-правові засади діяльності національного банку України у сфері стабілізації грошово-кредитного ринку України. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (6). С. 803–806. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2%286%29_204.
3. Core Measures of Inflation as Predictors of Total Inflation / M. Theodore et al. *Journal of Money, Credit and Banking*. 2013. Vol. 45. Iss. 2–3. P. 505–519.
4. Ментух Н., Шевчук О. Гармонізація законодавства України про фінансові послуги з правом європейського союзу в рамках угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 1. С. 214–216.

5. Шевчук О., Ороновська М. Фінансово-правові принципи страхування в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 68–72.
6. The PCE index and CPI index differ in their coverage and method of computation. For discussion, see Joseph Haubrich and Sara Millington, "PCE and CPI Inflation: What's the Difference?". *Economics Trends*, Federal Reserve Bank of Cleveland, April 17, 2014.
7. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11879608.
8. Federal Reserve Board. "What Are the Federal Reserve's Objectives in Conducting Monetary Policy?". 2020.
9. Board of Governors of the Federal Reserve System. "Term Auction Facility (TAF)". 2020.
10. Board of Governors of the Federal Reserve System. "Commercial Paper Funding Facility". 2020.